

S6E2. Helge Ingstad: 9 til 4-livet var et fængsel

Helge Ingstads historie er jo en historie om at leve sammen med andre mennesker. Altså, man kan sige, på mange måder vil jeg betragte ham som den norske Knud Rasmussen. Altså, det er menneskene. Det er historien. Det er det, det handler om. Det handler ikke om at være først eller størst.

"Jeg har vel aldrig været så lykkelig i mit liv, som jeg er. Min kano har jeg. Mit gevær har jeg. Og så har jeg en endeløs vildmark..."

Så må jeg sige personligt, altså hvem der nåede Nordpolen først eller Sydpolen først eller krydsede indlandsisen først - det er jo fucking ligegyldigt. Det er så ligegyldigt, som noget kan være. Men at efterlade sig et værk som "Pelsjægerliv i Canada," hvor du beskriver, hvordan det er i en bestemt tid et bestemt sted på Jorden. Hvordan det er at leve dér og faktisk udlever det.

Hvad får en ung norsk advokat til at droppe det trygge liv i Skandinavien, til at se bort fra alles forventninger, til at bryde med konventionerne og gøre noget helt utraditionelt? Hvad får ham til at flytte væk fra civilisationen og ud i den nordamerikanske vildmark i fire år? Du lytter til Den Yderste Grænse. Jeg hedder Bjørn Harvig. I dag skal vi på tur med Helge Ingstad.

Velkommen til dig, Eske Willerslev.

Tak.

Du er biolog, DNA-forsker og professor på Cambridge Universitet. Og så har du selv over flere omgange og over længere perioder boet i den sibiriske ødemark og været på talrige ekspeditioner i Grønland, Nordcanada og Alaska. I dag skal vi tale om Helge Ingstad. Hvorfor er du så fascineret af ham?

Det er jeg, fordi han er - synes jeg - meget anderledes end de fleste andre store, berømte eventyrere. I den forstand at for ham har det aldrig været et spørgsmål om at være den første, der kommer et sted hen. Altså, det er ikke sportspræstationen, om man vil, der præger det, vel? For ham er det et spørgsmål om at leve en bestemt type liv.

Altså, han tager ud til forskellige befolkningsgrupper rundt omkring i verden og lever sammen med dem. Og hele den del appellerede bare utroligt meget til mig. Altså, jeg aldrig været interesseret i sportspræstationer som sådan. Altså, det er eventyret i at se noget nyt, opleve nogle andre mennesker, opleve en ny natur, og den drøm deler jeg med Helge Ingstad.

Var det sådan, at du som knægt fandt den en bog og så begyndte at læse? Eller hvordan fandt du ham?

Hans bog - altså "Pelsjægerliv i Canada" - er, vil jeg sige, den bog, som har haft allerstørst betydning for mig i hele mit liv. Og jeg skal hilse og sige, at jeg har læst mange bøger gennem årene. Altså, det var simpelthen en game changer for mig, fordi han i den bog viser, at denne her drengedrøm, jeg havde, om at tage ud i ødemarken og leve det frie liv, at det kan lade sig gøre. Og det kan lade sig gøre, selvom du i virkeligheden ikke er født til, opvokset til det, at det ikke at været en del af din skoling. Men at du alligevel kan gøre det. Og at den også beskriver, kan man sige, den fantastiske glæde i den frihed i forhold til den virkelighed, de fleste af os sidder i herhjemme.

Helge Ingstad skriver... Han lavede den her "Pelsjægerliv," og den dykker vi ned i lige om lidt. Han skriver jo i bogen, at 9 til 4-livet var et fængsel. Han var jo uddannet advokat fra Levanger, og han gjorde det godt som advokat. Og han skriver i bogen, at han gjorde det så godt, at han fik klaustrofobi. Og han skriver, "Tænk, om succes er det eneste, jeg skal opleve. Tænk, hvis jeg ikke får mere ud af mit liv end det her."

Ja. Og det siger jo det hele, synes jeg. Altså, det er jo et fantastisk citat, ikke? Fordi det er jo den tumult, mange af os er i i dagligdagen. Og man kan sige, han fanger jo og forstår, at livet er meget, meget mere end det. Men ikke kun det. Det er der jo også andre, der har filosoferet over igennem historien. Men han udlever det! Og han udlever det til fulde. Og det er jo det, der er så utroligt fascinerende ved ham, ikke? Det bliver ikke ved smarte ord og smarte sætninger. Han gør det, og han gør det hele vejen. Og det er ikke noget med en to ugers tur et eller andet sted hen, og nu har jeg så udlevet mig selv. Det er the full package, ikke? Han tager - jeg tror, det er fire år - til Canada og efterfølgende også ud andre steder i verden og lever det liv. Og så skriver han om det. Han formidler det og viser os andre vejen til... Jeg vil gå så langt at sige: "Vejen til lykke."

Er det dér, vi starter? Er det der, vi starter, Eske? "Pelsjægerliv." Midt i 1920'erne.

Ja.

Og lad os tage med til Nordamerika med ham. Ved du, hvor han får ideen fra selv?

Det ved jeg faktisk ikke. Jeg kan ikke huske, om han... Det er mange år siden efterhånden, at jeg læste bogen. Men jeg kan ikke huske, hvor han gør det. Men det, der sker, er jo, at han hooker op med en, som er erfaren. En læremester for ham. Og så starter han man med at tage ud i ødemarken som pelsjæger sammen med ham. Og allerede dér kan jeg huske - og det var noget, som jeg har tænkt over også siden, når jeg selv har været ude i kanoerne i den sibiriske ødemark... Altså, de tager jo alt deres oppakning for et helt år med i deres kanoer - plus hunde og hundeslæde. Hele lortet. Og jeg kan huske, de sejler afsted i hver deres kano for at få plads, og så har de også en kano på slæb. Og hvis man har prøvet at sejle med så meget oppakning og ved, hvor fucking hårdt det er at trække sådan en kano med fuld oppakning, og så forestiller sig også, at du har én på slæb... Og så kan jeg huske, at så har de hundene løbende. De har simpelthen ikke plads til hundene. Så hundene løber langs kanten, og så hver aften kommer hundene ligesom hen til lejrbålet. Og så slår de sig ned i skovgrænsen, altså i skoven, og der finder de så et spot, hvor de siger, "Jamen, det er her, vi vil jage fra." Og så går de ellers i gang med at klampe en bjælkehytte sammen. Og så bor de så derude hele vinteren og jager rensdyr til mad og så ellers pelsdyr.

Eske, hvorfor man en ekstra kano med?

Jamen altså, det er simpelthen for at få plads til oppakningen. Der er ikke så meget andet. Altså, du skal jo have alt det gear med dig. Og de her kanoer - det skal man også tænke på... Altså, det her er trækanoeer, som er beklædt med stof. Det vil sige, at de går sindssygt let i stykker. Det er jo ikke sådan noget super hightech, som vi har i dag. Det er simpelthen sådan en træramme, hvor man så klistrer noget sejldug på, og så er man ellers kørende. Så det er en vild ting. Og jeg kan huske.... Jeg tror, de eneste mennesker, de møder, i al den tid, de er ude i denne her ødemark det første år, det er nogle indianere, som kommer forbi til en bid mad, som selv er ude på jagt. Og ellers har de så hinanden.

Jamen, tusind spørgsmål dukker op. Altså, ved de, hvor længe de skal være derude til at starte med? Hvad er planen?

Jeg tror ikke... Altså, når jeg tænker tilbage på bogen, så er det jo det, der er det fantastiske ved det: Der er ikke nogen plan. Altså, planen er sådan set, "Okay, nu skal vi ud at fange nogle pelse. Vi skal skaffe noget mad. Vi skal fiske. Vi skal jage. Og så må vi ligesom tage det, som det kommer." Og det er jo det, der er det vidunderlige ved det liv, og som jeg også selv kender fra min tid, da jeg levede derude. Det er jo dér, friheden ligger, for fanden. Friheden ligger i, at du skal ikke nå et eller andet bestemt sted hen til en eller anden bestemt tid, vel? Det er jo det, der gør hele forskellen. Du har en uendelig ødemark, du kan jage i. Du kan stå op, hvornår du vil. Du kan gå i seng, hvornår du vil. Du kan gøre, hvad helvede du vil. Og der er ikke noget med, at du skal være et bestemt sted til et bestemt tidspunkt, der er et eller andet, du skal nå, eller et eller andet. Og det er jo dér, kan man sige i virkeligheden, friheden ligger.

Og den smittede af. Ha ha.

Og den smittede af.

Så du kan stadigvæk huske det.

Det må man sige.

Han tager jo afsted... Du siger her, at det første år er de to mand. Og hans medkompagnon er jo Hjalmar Dale, som jeg tænker, vi i hvert fald i en bisætning lige skal forklare, hvem var.

Altså, han er jo, kan man sige, den erfarne af de to. Altså, Helge Ingstad er jo ikke på dette tidspunkt... Han skriver selv, at han har været på lidt harejagt i Norge, er gået rundt med en bøsse og har prøvet at skyde nogle harer. Det er ligesom... også som du selv sagde, at han er advokat, ikke? Altså, jeg mener, det er jo ikke en mand, som har som sådan forudsætningerne for at blive pelsjæger i Canada. Og det er dét, som jeg synes er en ekstrem vigtig lære, som han giver videre fra den bog. Det er, at lille Jens på Nørrebro eller lille Eske fra Gentofte kan gøre det her. Altså, det her er ikke noget, der er bestemt for nogle specielt hardcore typer... Eller at du skal være sådan lidt overlevel-

sesagtig eller et eller andet med mange, mange års erfaring for at udleve den her drøm. Han gør det. Men det er klart, du behøver en læremester. Og det er så ham her. Han er den mere erfarne af de to. Og det var det samme, da jeg selv var i Sibirien. Der blev jeg jo lært op som pelsjæger. Jeg kunne sgu heller ikke en skid. Jeg var pissetårlig. Jeg blev heller aldrig en specielt god jæger, vel. Men det er klart, at du bliver nødt til at blive lært op at nogle. Men det er noget, enhver kan gøre.

De bygger en hytte derude. Og så vil endnu flere spørgsmål dukke op. Hvordan gør man så det?

Jamen altså, du går ud... Det gjorde vi også selv. Altså, man går ud og fælder træer, og så hugger du dem til ude i kanterne. Det er jo sådan én, hvor du stabler dem op. Det er sådan en bjælkehytte, man laver. Altså, du laver en carving ind i enderne på træet, som så møder hinanden. Bang! Så passer de to sammen. Og så imellem revnerne, der stopper du typisk mos for at holde den varm. Og jeg skal så hilse og sige til dem, der har prøvet at løfte sådan noget træ, det er jo fucking tungt. Selv træstykker, hvor man tænker, "Det er ikke særlig langt," og sådan noget. Det er jo sindssygt tungt arbejde. Så det vil sige, at de der hytter kan aldrig blive særlig store, for du magter simpelthen ikke at løfte træet op i to meters højde. Så de bliver altid enormt lave og aldrig særligt store. Så de hytter, jeg selv var i, det var sådan nogle, hvor jeg simpelthen ikke kunne stå oprejst i dem, vel? Så lave var de. Og så har de måske været ti kvadratmeter. Og det er jo det samme med Ingstads hytte. Det er jo en kummerlig affære, kan man sige. Men du skal jo ikke bruge mere. Altså, det er jo også et spørgsmål om, at hytten er et sted, hvor du overnatter og skal kunne være varm. Det er jo det, der er det helt afgørende i de her miljøer. Det er, at du kommer hjem til et sted, som lynhurtigt kan blive varmt, fordi du går i disse ekstreme kuldegrader om vinteren.

Vi omtaler ham som pelsjæger. Er det det meningen?

Ja, de skal ud at fange pelse.

Og hvad er det for nogle dyr?

Jamen, det er ulve. Det er ulve. Det er ræve, Han går også efter bævere derude. Så det er jo alt det, som folk bruger til alt fra pelshatte til pelsjakker og så videre.

Hvordan kommer de så af med de skind igen?

Jamen, så tager man så ind til de her handelsstationer. Og det gør de også. Altså, man samler hele året. Hele vinteren samler du pelse ind, som du så spænder ud. Altså, du skinder dyrene, spænder dem ud, og så ved sæsonens slutning pakker du dem sammen, og så tager du ind til handelsstationerne og sælger dem. Og det er det, der sådan set giver dig pengene til, at du kan købe noget ny ammunition, nogle nye hunde, hvis det er det, du har brug for, en ny økse, et nyt gevær eller hvad det er, du har brug for. Og så er det ud igen.

Når du tænker tilbage på bogen... Er der nogle nedslag? Er der nogle scener i bogen, som nu også mange år efter står stærkere end andre?

Ja. Der er flere scener, som står stærkt. Jeg vil sige, en af dem er jo frihedsfølelsen, som han beskriver i flere omgange i bogen. Altså denne her den ultimative frihed og lykke. Lykken ved at være fri. Altså, lykken ved, at du kan sejle, hvorhen du vil, du kan gøre, hvad du vil, du kan bygge dit bål, hvor du vil. Du er din egen herre i kæmpe slot, om man vil, som udgør denne her ødemark. Og det beskriver han på fantastisk vis, og som jo for mig i hvert fald var et helt afgørende moment. Jeg var selv ung, da jeg læste den. Jeg var ikke en gang 20 år, da jeg læste den. Jeg tror, jeg var 16 år gammel og følte mig fandme som i et fucking fængsel. Jeg sad der i skolen, og jeg sad bare og drømte om frihed, og hvor kunne man leve et liv, som var frit. Og der var denne bog jo lige i øjet.

Jeg elsker, det flugter så godt, for jeg har fundet endnu et citat, netop fra Helge Ingstads bog "Pelsjægerliv." Nu læser jeg op: "Her er min kano, mine garn, min bøsse og mine hunde. Skovene og vandene står til min rådighed. Jeg sidder i skjorteærmerne foran teltet og føler mig som en millionær."

Lige præcis.

Han kunne have tjent alle pengene tilbage i Norge. Nu sidder han dér, rig på store oplevelser.

Lige præcis.

De skal ud at jage ulve. Bliver de overrasket af dyr?

Ja, ja. Der er nogle enkelte situationer også, hvor det bliver rimelig farligt, kan man sige, for ham. Det er ellers ikke noget, han dvæler ret meget i, hvilket er en af de ting, jeg virkelig sætter pris på ved ham, faktisk. Altså, alt det der overlevelse, machoagtige - det er ikke noget, han gør sig i. Det er noget, man tager for givet. Du lever dit liv derude. Du gør, hvad der skal gøres.

Man kunne have valgt at skrive hver dag, "Åh, jeg kan ikke mere."

Man kunne have valgt den vinkel. Ja, ja. Og hvor hårdt det var, og "Ej, hvor jeg slæbte," og "Ej, hvor var jeg sej. Nu gjorde jeg ditten, dutten og datten." Og mange eventyrerhistorier er jo på den måde, når man læser bøgerne. Og det var så befriende for mig at høre noget andet, hvor det ikke er det, han går op i. Han går sådan set op i lige præcis det, du tager fat i her, nemlig friheden, glæden ved at være der. Men der er en scene, som jeg kan huske, og som gjorde stort indtryk på mig. Og det er, at han tager op på tundraen selv. Altså, efter at de har været to sammen, så arbejder han jo som pelsjæger alene.

Ja, Hjalmar Dale rejser hjem.

Ja, han rejser hjem, og Ingstad bliver der så. Og jeg tror det er det sidste år. Det tilbringer han så oppe på tundraen. Og der har jeg jo selv også været. Og det er jo et helt andet miljø. Der er jo ingen træer. Altså, det er jo brutalt, fordi vinden står jo bare uafbrudt. Og der er han oppe for at jage både ulve, men også polarræv. Og der kan jeg huske, han bor i sådan et telt. Der er jo ikke noget at bygge en hytte af. Han bor i et bomuldstelt. Og der kan huske en beskrivelse, hvor han vågner op om natten ved at hundene gør helt vildt. Og han siger, "Hvad fanden er det, der foregår?" Og så kravler han ud af teltet helt fortumlet og kigger rundt, og så ser han sådan nogle lysende øjne. "Fuck, det er sgu da ikke der, mine hunde er sat." Og så er det så en ulv. Og den angriber ham. Og han når kun lige at hive geværet op til hoften og skyder den simpelthen fra hoften. Og så kigger han så på den bagefter, og så viser det sig, at det er altså en ulv, der er ramt af rabies. Altså, det er jo det, der gør dem...

Hundegalskab.

Hundegalskab. Og ellers er ulve jo ikke farlige som sådan. Men det er ligesom hunde - og mennesker for den sags skyld - at hvis man får rabies, er det pissefarligt, og du dør jo af det, hvis du ikke bliver behandlet, og du bliver skør.

Du bliver helt kukkuk.

Og den mangler halvdelen af hårene og sådan noget. Og det er jo ret scary. Det kan jeg huske, at det gjorde indtryk på mig. For det er sgu sådan lidt horroragtigt med den der halvskaldede ulv...

Og gjorde det måske endnu mere spændende.

Ja, og gjorde det endnu mere spændende. Lige præcis.

En anden historie, som jeg kan huske den dag i dag, og som har gjort indtryk på mig fra hans tid i Canada, det er, da han finder to bjørneunger. Altså, han jager simpelthen moren væk, og så klatrer disse to bjørneunger op i et træ. Og så sidder han. Og han har fandme lyst til bjørnekød, frisk bjørneunge mørt og dejligt. Og maven rumler osv. Og på trods af, at det her er blevet hans gesjæft. Altså, det er jo det, han gør. Det er det, du gør som pelsjæger og jæger. Det er, at du skyder ting og slår ting ihjel. Og så alligevel efter flere år derude, så får han det alligevel sådan dér, "Ej, de skal have lov at leve." Og der er et eller andet, når man selv har været der... Jeg har selv været med pelsjægere derude. Og jeg kan huske, hvor forrået... På den måde med hvad liv er, blev jeg utrolig forrået. Vi manglede kød. Vi finder en elgko med hendes kalv. Og vi skyder elgkoen først, og kalven stikker af. Og det er jo, fordi vi mangler kød. Og kalven vil dø derude.

Ja, så ved man, den ikke kan klare sig selv.

På en svensk elgjagt havde du altid taget kalven og ladet mor gå. Og det viser bare noget om, at du tænker på en anden måde. Det er det, jeg prøver at komme frem til. Du tænker altså, at det her er liv og død. Det er mad. Det er mad på bordet. Jeg skal have mad på bordet. Og alligevel, selvom han har det, og han har levet så længe derude...

Er det så, fordi han har nok kød, at han kan tillade sig det?

Narj. Det er fordi, at han så alligevel har så stor respekt for de omgivelser, han er i, hvor han alligevel tænker, "Ej, selvfølgelig. De skal sgu da også have lov. De skal sgu også have lov alligevel at leve det liv." Så han siger, "Fuck det! Okay, jeg må finde på en anden løsning."

Du siger, han er oppe på tundraen. Det er også noget med, at han - så vidt jeg husker - i bogen møder den her indianerstamme, der hedder Caribou Eaters. Caribou, som er det nordamerikanske rensdyr. Hvem er de, det her folk?

Jamen altså, det er dem, man kalder Athabasca Speakers. Det er en stor gruppe indianere, som hovedsagelig lever i det allernordligste Nordamerika, altså Alaska og Canada. Og det er faktisk en gruppe indianere, som der har været mange videnskabelige diskussioner om, hvem de er, fordi de ser anderledes ud end andre indianere i Amerika. Og det, som vores forskning med genetik har vist, er altså, at de her stammer... at deres grundkerne, om man vil, kommer fra samme sted som andre indianerstammer. Men for omkring 6.000-7.000 år siden, altså mange tusind år efter, de første mennesker vandrer ind i Amerika, så kommer der faktisk en puls af noget fra Sibirien igen ind i Nordamerika. Altså, der er en ny migration af mennesker, der kommer ind i Nordamerika. Og de blander sig oppe i det nordlige område med de indianere, der allerede er der. Og det bliver de her Caribou Eaters og Athabascan, som vi kalder dem. Og man plejede jo i den gamle litteratur at tale om dem som noget af det mest primitive, man kunne forestille sig. Man sagde, "De efterlod sig ikke nogen arkæologiske efterladenskaber, fordi de havde kraftedeme ikke en skid." Men i virkeligheden viser det bare, at de er fuldt tilpasset det miljø, de lever i. Fordi det er et miljø, hvor du hele tiden skal bevæge et rundt for at komme til vildtet og fange det. Og man slæber ikke rundt på alt muligt unødvendigt shit. Og da Helge Ingstad kommer derop i 1930'erne, er det jo i Nordamerika det sidste sted, hvor folk lever det, vi ville kalde et traditionelt i jæger-samlerviv.

Og det forstår han om nogen, forestiller jeg mig.

Ja, det gør han nemlig.

Med den respekt ham møder folk med.

Ja, meget. Lige præcis.

Kan du huske... Ved vi, hvordan han får kontakt til de her folk? Er det nogle, han har handlet med?

Ja, altså han møder dem jo - og det tror jeg også, han beskriver i bogen. De kommer jo også ind med pelse, ligesom han selv gør, til de her Hudson Bay spots, hvor man kan handle for at købe ammunition osv. Og der møder han dem jo. Og som jeg husker det, tilbringer han også en sæson med dem, hvor han så bliver gode venner med dem og lever med dem ude i ødemarken.

Og det er jo ikke sidste gang, at han gør det. Det er måske faktisk bare starten på en karriere, hvor han kommer ud. Fordi vi skal jo på tur flere forskellige steder med Helge Ingstad. Vi skal faktisk videre til næste tur, som er i Arizona, så vidt jeg husker, hvor han også kommer ned. Jeg har skrevet et stikord her, der hedder Apacheindianerne. Kan du måske nuancere det lidt?

Det er rigtigt. Han tager en tur senere, hvor han tager ned til Arizona og det nordlige Mexico for at finde de her legendariske Apacheindianere. Og det er jo utroligt fascinerende. Jeg kan huske, da jeg læste bogen igen for mange år siden, hvor han leder efter dem ude i bjergene. Han kommer på hesteryg eller muldyr derud. Og så pludselig ser han dem sidde på klippen, de dér Apacheindianere. Og det fascinerende, kan jeg huske, det er jo, at nogle af dem, han møder, er dem, der var sammen med Geronimo - altså måske en af de meste berømte indianerhøvdinge, vi kender blandt Apacheindianere - under hans guerillakrig mod det amerikanske militær i slutningen af 1800-tallet. Og han møder kvinder af de Apacheindianere, som har fået skåret næsen af, fordi de har været utro mod deres mænd. Så det er the real thing. Og på det tidspunkt, hvor han møder dem, er det jo den sidste rest, og man vil, af dem, som virkelig levede et liv uden for reservaterne. Han møder simpelthen nogle af dem, som stak af fra reservaterne for at bibeholde deres frihed og bekæmpede det amerikanske militær i en guerillakrig oppe i bjergene. Og det er jo, må man sige, en legendarisk del af indianerkrigene.

Altså, det er de sidste indianere - Apacheindianerne - som overgiver sig, og det er med Geronimo. De fører en guerillakrig, og den er jo brutal. Altså, den er totalt brutal. Denne

her romantiske forestilling vi har om, hvad guerillakrig er... Hvis man begynder at gå ind i interviews, som er blevet lavet med Geronimo selv og også med dem, som levede der på det tidspunkt. Altså, det er jo børn og kvinder, der bliver slået ihjel. Og Geronimo siger selv, "Jeg kunne ikke lide... Jeg syntes også, det var ubehageligt at slå de her børn ihjel. Men det blev jeg nødt til at gøre, fordi ellers ville de kunne sige, hvor vi var." Og det fortæller jo vitterlig, hvad krig er.

Hvem består krigen mod? Hvem er med Geronimo og hans folk?

Geronimo kæmper på flere fronter. Apacheindianerne opererer på grænsen mellem Mexico og USA. For dem er der ikke nogen grænse. Så en gang imellem er de inde i Mexico, en gang imellem er de inde i USA. Og krigen mellem Apacheindianerne starter i en krig med mexicanske soldater, og det er jo det, der former Geronimo. Fordi Geronimo er en fredelig mand, der lever med sin kone og sine børn. Og en dag, hvor mændene er ude at handle i en by, så bliver de angrebet af mexicanske soldater, og de slår alle kvinder og børn ihjel. Og Mexico havde jo i denne periode havde de jo, hvor de betalte penge for Apache-skalpe. Og det gælder både kvinder og børn og mænd. Så man skalperede dem alle sammen. Han kommer tilbage. Han finder sin familie slået ihjel. Og han beskriver selv, at det eneste, der opfylder ham i resten af hans liv, er ønsket om hævn. Og der starter altså Geronimos krig mod først Mexico og de mexicanske soldater. Og folk er jo rædselsslagne for de Apacheindianere, som kommer ned. Og så bagefter kommer det amerikanske militær ind, og så starter han så ellers krigen med det. Og de får ham fanget ind nogle gange og sendt ham til et reservat. Så stikker han af igen med sine krigere. Og til sidst sætter man hele det amerikanske militær ind for at slå den her mand. Og man kan simpelthen ikke slå ham. Og det er jo en håndfuld krigere, han løber rundt med oppe i de her bjerge, og de kan simpelthen ikke fange ham.

Det er guerillakrig.

Det er guerillakrig. Og til sidst finder man ud af, at den eneste måde at fange en Apache på er ved at hyre en anden Apache. Så de får simpelthen overtalt nogle Apacher til at gå ind og blive spejdere. Og det er det, der i sidste instans fører til hans fald. Det frygtelige er... for lige at end den her historie - er jo så, at han overgiver sig til sidst med sine krigere, og så sender det amerikanske militær både ham, hans krigere, men også alle de spejdere, der har arbejdet for det amerikanske militær, bliver sendt til Florida, hvor

de dør som fluer af sygdomme. Og de var jo blevet lovet noget helt andet. De bliver sendt dertil, og der ender Geronimo også sine dage. Han bliver jo en celebrity. Så han laver ret mange penge på.... Det er derfor, der er så mange billeder af ham, hvis man søger på Google. Han tjener simpelthen penge ved at lade sig fotografere. Men han bliver jo alkoholiseret og... Altså, det er ikke historien om den ædle indianer. Altså, det er ikke historien om Sitting Bull, vel? Altså, Sitting Bull er historien om manden, der samlede sit folk og stod for værdier og sådan noget. Altså, Geronimo har fået en legacy, som er den rene hævn, blodtørstigt og voldeligt.

Eske, vi har lyd på vores kære Helge Ingstad, hvor han sidder hos indianerne i Arizona og fortæller om ideen om, hvorfor han skulle derud. Og så fortæller han også om, at han møder nogle folk, der kendte Geronimo.

Det glæder jeg mig til!

"Vi var blandt indianerne, der havde kæmpet længst mod de hvide. De havde kæmpet helt til 1887, før de blev taget til fanget og på en skammelig måde ført i fangenskab. Men der mødte jeg en gammel mand på 70 år. Og en aften hvor han fortalte forskellige ting fra gamle dage, så kom det rent tilfældigt frem, at nede i Mexico på fjeldene dér skulle der leve en god del Apacheindianere, som flygtede, dengang deres berømte høvding Geronimo blev taget til fange og ført til USA. Men de kom så fri, og de havde levet der siden, fortalte han. Og han havde selv været en deltager i Geronimos lille hær, lille flok, og han havde været med i frihedskampene, som var et stykke historie for sig selv. Og han ville absolut ned til dem. Dette var jo en mærkelig sag, og jeg ville da forsøge at finde disse Apacher, som levede et vildt liv nede på fjeldene."

Ingstad skal derned, fortæller han. Han får muligheden for at komme ned til Mexico. Ved du noget om den tur, Eske?

Altså, kun hvad han skriver i bogen. Men altså, jeg har jo selv faktisk for nylig været på ekspedition i det nordlige Mexico, og jeg vil sige, det er jo... Altså, du finder ikke noget, der er meget mere wild west-agtigt end det dér dernede. Det var det også, da jeg læser hans bog. Han fortæller jo selv om det her. Altså, hvordan der er nogle Apacheindianere, der er flygtet derned og har gemt sig i disse bjerge, efter Geronimo bliver hentet ind. Så det er jo det vilde vesten. Og i dag er det jo drug karteller, som styrer the shit derne-

de med alt, hvad der følger af vold og kidnapninger. Vi tog selv op i bjergene. Vi skulle ud at lave videnskab. Vi skulle ud at grave i nogle huler deroppe.

Efter hvad?

Efter tidlige mennesker i Amerika. Der var en mexicaner, der havde fundet nogle stenredskaber, som han mente måske var over 30.000 år gamle. Altså mere end dobbelt så gamle som hvor man ellers troede, at der var mennesker i Amerika. Og det viste sig også at være rigtigt. Så vi skulle ud at lave udgravningen, altså op og grave. Og det er sådan noget med, at du flyver ind, så bliver vi først eskorteret af to politibiler med maskingeværer på toppen - altså fuldstændig med covered ansigter og hjelme og hele lortet - og over en landsby. De må ikke vide, hvornår vi kommer, således vi ikke kan blive kidnappet. Så lejer vi så en masse æsler og muldyr, ligesom Helge Ingstad gjorde. Og så er det ellers op i bjergene og op i de dér huler. Og jeg lover dig for, det er totalt ufremkommeligt terræn. Og det er selvfølgelig også derfor, at det for de her Apacheindianere er stedet at søge hen, og det er stedet at føre guerillakrig fra. Og de er jo berømte for denne her evne, de her Apacheindianere. Altså, der er utroligt lidt vand. Det er en af de store problemer. De finder vand, hvor de er. Og der er de der historier, hvor de bliver jaget af kavaleriet, og så kan de forsvinde sådan her! Der var en Apache, der kom løbende her. Hvor er han? Og det, der er det sjove - og det vil jeg lige runde det af med - det er, at de her Caribou Eaters, som vi talte om før, oppe i det nordlige Canada... Apacheindianerne er også er Athabaskan-indianere. Så der var - man er ikke helt sikker på, hvornår det skete. Men måske kort tid før, de hvide kommer til Amerika altså med spanierne, der er der altså en gruppe, som bevæger sig hele vejen fra Nordcanada og hele vejen ned til det sydlige USA, nordlige Mexico. Og det er Navajo. Og det er Apacheindianerne. Så de taler samme sprog. Og i Apacheindianernes overleveringer taler de selv om, at vi kom fra nord, hvor der altid var koldt, og der var skov osv. Men i løbet af ganske kort tid, få generationer, tilpasser de sig til det her liv i ørkenen.

De var måske vant til det, eller hvad? De var vant til at tilpasse sig naturen, og så var det bare nogle andre elementer.

Det er det, og det er også det, vi ser i vores forskning med de første mennesker, der kommer ind i Amerika. Altså, man drømmer ikke om, hvor hurtigt de her mennesker tilpasser sig til alle de miljøer, du ser i hele Amerika. Altså, så ideen om, at det er sådan

nogle tumper, der kommer ind, og så bliver vi et sted, indtil der ikke er mere mad, og så må vi videre... Det her har været eventyrere. Der har været masser af plads. De kommer ind og siger, "Fuck man! Wow, en verden!" Ligesom Helge Ingstad siger, "Vi vil på eventyr. Vi vil ud at se, hvad er det for en verden, vi er kommet ind i?" Og i løbet af no time har de tilpasset sig alt fra prærie til ørken til de nordlige skove til tundra osv. Det er dybt imponerende.

Kan du afsløre, hvad I fandt ude i de grotter?

Ja, det kan jeg godt. Vi fandt stenredskaber, som er 31.000 år gamle, og som ikke ligner nogen andre stenredskaber. Og man må sige, at det sætter spørgsmålstegn ved, hvem er faktisk de første mennesker i Amerika? Har der været nogen før indianerne? For vi er så lang tid tilbage i tid, at indianerne som fænomen, som vi i hvert fald kender dem i dag som genetisk fænomen, er ikke dannet endnu.

Man bliver ved med at skubbe grænsen af viden til, der var nogen før dem, vi troede, der var.

Lige præcis.

Eske, vi skal videre, for der er jo flere spændende møder med spændende mennesker, som Ingstad tager os med ud til. Jeg håber, jeg udtaler det korrekt: Nunamiutterne - indlandsinuitterne i Nordamerika, som han kommer ud til og bor hos længe, og som han også skriver en bog om, som jeg faktisk lige har læst. Fantastisk bog! Som blot hedder "Nunamiut." Og jeg tror, han bor der i to år. Kan du huske, ved vi, hvordan han kommer ud til dem?

Nej, altså jeg husker dem dårligt. Jeg kan godt huske, jeg har læst den for mange år siden. Men altså, man kan sige, det er jo sådan nogle indlandseskimoer, han kommer ud til, som jo er specielle på den måde at forstå, at de fleste inuitter er jo tilpasset et liv med havfangst. Og de her indlandsinuitter lever en helt anden type liv. Altså, det er sådan et med rensdyr og moskusoksejagt og sådan noget. Og derfor var der mange, der mente, at de var noget meget specielt og måske nogle, der kom tidligere, resterne af nogle mennesker, der kom ind tidligere. Det kan jeg så sige, at det er de ikke, for det har vi faktisk testet genetisk. Altså, det er inuitter, men altså som har tilpasset sig igen,

har vist evnen til at tilpasse sig en meget anden livsstil end de fleste andre af deres kulturelle kompagnoner.

Vi er så heldige, at vi igen har lyd på den kære Helge Ingstad, hvor han fortæller lidt om sin tid derude. Så vi kan lige læne os tilbage.

"Jeg hørte ved et tilfælde om, at der skulle leve nogle eskimoer, som var meget lidt kendt, inde i en svær fjeldkæde, som hed Brooks Range, som strakte sig cirka 800 kilometer tværs over den nordlige del af Alaska. De levede af vilde rene, så der var jeg jo ligesom på hjemmebane. Så det appellerede vældigt til mig. Og så fik jeg taget et fly, og så fløj jeg ind, og så landede jeg på vandet nær bopladsen inde på fjeldet. Og der var jeg så. Og der levede jeg et år sammen med dem."

Sådan en fantastisk fin og afslappet måde, han forklarer tingene på.

Ja, det må man sige.

Og jeg har faktisk også et lille citat, jeg vil læse op for dig, Eske. Og jeg vil bare sige, at jeg synes jo, det er så fint, fordi han har så stor respekt for de folk, han bor hos. Men det lader også til, at den er gengældt. Nunamiutterne opkalder en flod efter ham. Et bjerg i Brooks Range bliver også opkaldt efter ham. Så den må ligesom have gået igen. De mindes mange år efter, stadig i dag, den tid, hvor han boede hos dem, denne hvide mand. Det er sådan, at nu har vi jo hørt Helge Ingstad flere gange, og han er jo en af-dæmpet mand. Du sagde også selv, at i "Pelsjægerliv" skruer han ned for alt det her drama. Han bor i denne her nomadelejr med de her folk, og de er jo ramt af hård sult - formentlig meget værre, end han egentlig beskriver i bogen. Vildrenerne er ikke kommet den vej, som de havde håbet på, og de ligger altså på dødens rand. Og så går han på jagt med sin læremester eller tætte ven, som hedder Paneaq. Og vi skal lige læse op, for det er simpelthen så fint det her. De har på en fjeldtop set, at der går et par får, og så skal de derud.

"Men hvordan i alverden skal vi bære os ad med at snige os ind på dem?" skriver Helge Ingstad. "Terrænet op ad de bratte bakker har så godt som ingen skjulesteder. Vædderen står på vagt, og det er en fyr, som har skarpe øjne, skarpere øjne end vildreneren. I samme øjeblik får den øje på os. Hvis den gør det altså, vil dyrene flygte." Og så skriver han, at det hele ser håbløst ud. Men senere: "Paneaq stiger et godt stykke tid opad, og

så lægger han sig uden et ord ned på jorden. Kort tid efter sover han. Små snork stiger til vejrs. Hans evne til at slappe af har jeg aldrig truffet magen til. Han kan lægge sig ned og sove når som helst og hvor som helst, når det passer ham. Selv i sneen. Det er sandelig ikke noget indbydende leje det her på den gennemgåede skråning. Koldt er det også, men det synes ikke at genere ham. Jeg sidder og lurer lidt, og så giver jeg mig til at plukke tyttebær og blåbær rundt om på skråningen, mens jeg stadig holder øje med fårene deroppe. Lige med ét begynder vædderen, der er stået stille lang tid, at røre på sig. Og minsandten om den ikke giver sig på vej ned til os - det vi havde håbet på. Jeg behøver ikke at vække Paneaq. Pludselig holder han op med at snorke og sætter sig lysvågen op. Det er, som om han har holdt øje med vildtet i søvne." Ha ha ha!

Ha ha! Ja, det er fedt. For lytteren skal man måske lige sige, at det er jo ikke tamfår det her. Det er vilde får oppe i bjergene, som de går efter.

Ja. Han samler musik derude. Han indspiller faktisk utroligt meget af deres... Jeg tror, det er primært strubesang. Og den kære lydmand Bjørn og jeg har ledt og ledt og ledt efter det her musik. Vi ved, det findes. Vi har bare ikke kunnet få fat i det. Så det må ligge derude som sådan en, "Det skal vi have fat i en dag." Fortæl om disse indlandsinuitter, Eske.

Ja, altså man kan sige, at de her områder oppe i det nordlige Alaska, nordlige Canada, altså den arktiske del, er jo noget, der faktisk bliver befolket relativt sent. Altså, det bliver det for omkring 5.000-6.000 år siden. Det er jo mange, mange tusinde år efter indianernes forfædre er kommet ind i Amerika. Og der har været meget stor diskussion om, hvem er disse mennesker, der kommer ind først, og hvad er deres relation til de folk, vi kender i dag? Altså, du nævner selv indlandsinuitter og inuitter andre steder. Og det, der sådan set viser sig, når man laver genetik på de her gamle skeletter, det er, at de første mennesker, som vi finder i de her områder, som lever ligesom indlandsinuitterne - altså de lever af rensdyr og moskusokser - det er nogle helt andre mennesker. Det er nogle, som slet ikke er beslægtede. Altså, det er ikke forfædrene til nutidens inuitter. Og inuitterne selv - inklusive indlandsinuitter, inklusive dem, vi har i Grønland osv. - de kommer faktisk først ind i Alaskaområdet for omkring et par tusinde år siden. Så det er meget, meget sent i vores historie. Hvor de så specialiserer sig i en helt vild havjagtkultur, altså på hvaler og sæler og så videre. Og efter de har udviklet det, spreder de sig hen over Arktis, ind i Canada, ind i Grønland. Og man kan sige, at efterhånden som de

spredt sig, så forsvinder de her tidligere. Altså, de replacerer eller fjerner så at sige de tidligere mennesker, der var der.

Fordi de er mere omstillingsparate?

Ja, de er simpelthen mere avancerede, altså kulturelt avancerede. De er dybt specialiserede. Når man ser... Jeg er jo genetiker, men selv når jeg ser redskaberne fra disse første mennesker og så inuitterne, så er det som at tage Nansens udstyr versus GORE-TEX. Altså, det er super hightech, let, vildt godt udformet og så videre. Mens de dér palæoinuitter, som vi kalder dem, har sådan nogle tunge, store spyd. Der er ikke så meget specialiseret over det, så det ryger ud. Og så var der mange, før vi lavede genetikken, som troede, at de her indlandsinuitter, fordi de netop levede en livsstil, som er så forskellig fra det dér med havet, at det var sådan nogle rester efter disse oprindelige, første mennesker. Og det samme på Østgrønland, hvor der var mennesker, og hvor man sagde, "Jamen, Gud ved, om det ikke kan være nogle rester efter nogle. De så anderledes ud end dem, vi har på Vestgrønland." Men alle dem - vi har testet dem allesammen genetisk - de er alle sammen inuitter. Og de her første mennesker er simpelthen forsvundet. Der er ikke nogen af dem. Så de her er meget nært beslægtede med nutidige grønlændere og andre inuitter rundt omkring.

Og jeg tror, det flugter godt med den sidste rejse, vi skal ud på sammen med Helge, fordi vi skal på jagt efter Vinland.

Yes!

Hvad er det for noget?

Jamen, det er en fantastisk historie, hvor man kan sige, at han går ind på det videnskabelige domæne i virkeligheden. Altså, hvor hans tidligere bøger kan man kalde etnografiske værker. Det vil jeg sige. Det synes jeg, de er. Men her går han ind virkelig og konkurrerer med andre videnskabsfolk. Og det er spørgsmålet om, kom vikingerne til Amerika? Nåede vikingerne Amerika? Og sagaerne er jo nogle værker, som er skrevet mange hundrede år efter vikingetiden.

Altså, de islandske sagaer?

De islandske sagaer. Men her er der altså også en Vinlandssaga. Og der er mange, der gik rundt og sagde, "Jamen Vinland, det må være det, vi i dag kalder Amerika." Altså, at vikingerne sådan set kom til Amerika, og det var det, de kalder Vinland. Men der er ikke noget bevis for det. Der var simpelthen ikke noget håndgribeligt bevis. Og både Danmark og Norge - to vikingenationer, som bygger hele deres identitet på at være vikinger - de kæmper om, hvem er det, der kan finde beviset for, at vikingerne faktisk kom til Amerika og var der selvfølgelig meget, meget før Columbus?

Så der er en konkurrence i gang?

Så der går simpelthen en konkurrence i gang. Og på den ene side, på dansk side, har vi Jørgen Meldgaard, en meget berømt arkæolog for netop at vise, at der havde været mennesker i Arktis, som jeg lige beskrev før, mange tusind år før. Så der har vi det bindeled. Så han bliver sendt ud fra dansk side for at bevise det her. Og på norsk side har vi Helge Ingstad, som bliver sendt ud. Og han skriver denne bog om det, Helge Ingstad. Og jeg må indrømme, at jeg virkelig nyder den bog. Altså, jeg synes, den er fantastisk. Og det er den på mange måder. Fordi der er det her konkurrenceforløb, men hvordan griber han det an? Hvordan fanden griber du det her an? Du skal finde beviset på, at der er vikinger. Og de mener, at det må være Newfoundland og Labrador. Det må være de steder. Men det giver jo ikke mening med vin. Vin! Der er sgu da ikke fucking vin oppe på Labrador, vel? Og så rigtig Helge Ingstad-agtigt så går han ellers i gang med at interviewe indianere og inuitstammer. Det er hans approach, ikke? Ud at interviewe folk. Er der historier og mundtlige historier? Og det er jo hans styrke. Det er jo det, han har gjort.

Altså mundtlige historier om, at der har været nogle andre mennesker?

Ja. Om der har været mennesker der tidligere. Hvor skal jeg lede? Altså, han benytter sig af lokalbefolkningen, og det er jo supersmart. Og han har de her beskrivelser. Det er så fantastisk i bogen. Jeg vil virkelig anbefale den. Altså hvor han har udpluk fra sagaerne, fra Vinlandssagaen, og det er som en fucking Hollywoodfilm. Altså, de dér vikinger... Der er ikke en viking, der kan dø uden at sige nogle bevingede ord, som er sådan noget, hvor man tænker, "Wauw! Gid jeg kunne finde på et eller andet."

Det er macho.

Det er så macho. Og de møder de her skrællinge. Vikingerne kalder dem skrællinge.

Slaverne?

Jamen, det er jo indianere og inuitter. Og de kalder dem skrællinge. De synes ikke, de er en kæft værd, vel? Det er sådan nogle små mennesker, som ikke er mandige på samme måde som dem selv. Og der er selv historier om, at de bliver forfulgt af de her skrællinge. De løber afsted. Der er en gravid vikingekvinde. Hun kan ikke følge med, fordi hun har den her tunge mave. Hvad gør hun så? Jamen, hun får selvfølgelig hele blusen op, viser sin barm, tager et sværd og nakker lige nogle af dem. Og så bliver de helt skræmte og løber væk. Altså, det er virkelig sådan nogle historier. Ligesom en viking, der får en pil i sig, og så når han lige at sige, "Jeg dør med ære og med mod." Og bang! Så falder han om. Det er sådan nogle historier hele vejen igennem, og det er helt fantastisk.

Helge Ingstad vinder så denne her kamp, så Norge løber med æren. Altså, han finder simpelthen de arkæologiske rester fra, hvor vikingehusene var. Og det er det, der bliver det første og sikre bevis på vikingernes tilstedeværelse i Nordamerika. Det er uomtvisteligt. Og jeg tænkte jo, "Fuck man! Super cool! Min helt Helge Ingstad vinder det her kapløb."

Og så er der et twist.

Så er der så et twist på den historie, fordi så bliver jeg gode venner med Jørgen Meldgaards søn Morten Meldgaard, som så kan fortælle mig en noget anden version af denne her historie. Meldgaard tabte jo slaget, om man vil. Og historien går noget i retning af, at det faktisk er Jørgen Meldgaard, der finder de her rester. Men så skal han lige noget i Danmark, så han må afsted. Og Helge Ingstad løber rundt og interviewer folk. Og så briber Helge Ingstad så Jørgen Meldgaards tolk til at vise ham, hvad Jørgen har fundet. Og så mens Jørgen er i Danmark, så placerer Helge Ingstad det norske flag. Bang! Det var mig, der gjorde det. Og der gik selvfølgelig lidt af mit romantiske syn på ham. På den anden side må man sige, at det er jo en mand, der udnytter mulighederne. Det må man sige, ikke? Ha ha ha.

Ha ha ha. Eske, vi skal snart runde af, og hvordan gør vi det med en mand, der har oplevet så meget? Fordi hans liv er jo langt fra overstået. Han lander på Grønland.

Nej, Svalbard, ikke?

Er det Svalbard? Jo, undskyld! Du har ret. Svalbard. Efter at danskerne får anerkendt retten til Grønland. Hvorfor er han ikke mere kendt i dag?

Ja, altså det er jo ret slående, vil jeg sige. Jeg besøgte Kon-Tiki-museet for en del år tilbage i Oslo. Og der er jo en kæmpe udstilling af Kon-Tiki og Thor Heyerdahl som den store norske helt. Og så var der i hvert fald dengang sådan en lille sidegesjæft i det dér museum, hvor der så var lidt om Helge Ingstad. Og jeg tror, det har noget at gøre med, at Helge Ingstad gik aldrig op i at være den første. Man kan sige, at Helge Ingstads historie er jo en historie om at leve sammen med andre mennesker. På mange måder vil jeg betragte ham som den norske Knud Rasmussen. Altså, det er menneskene. Det er historien. Det er det, det handler om. Det handler ikke om at være først eller størst. Og det er klart, at det dér med at være størst og først det er sådan noget, der er meget let historie at sælge. Men hvis du kigger på vigtigheden... Vigtigheden. Hvad er det, de har efterladt sig? Hvad er det, de har haft af betydning? Så må jeg sige personligt, at hvem der nåede Nordpolen først eller Sydpolen først eller krydsede indlandsisen først - det er jo fucking ligegyldigt. Det er så ligegyldigt, som noget kan være. Men at efterlade sig et værk som "Pelsjægerliv i Canada," hvor du beskriver, hvordan det er i en bestemt tid i et bestemt sted på jorden, hvordan det er at leve dér - og faktisk udlever det! Det er jo ikke en fucking Jack London, som sætter sig i en bjælkehytte oppe i Dawson og så digter røverhistorier op. Den mand han lever det liv, og han lever til fulde, ikke? Og det er jo et efterladenskab og et eftermæle, som jeg synes er meget, meget mere værdifuldt end de her først og størst. Men det er klart, at i den verden, vi lever i, hvor det er hurtige historier... Det her er jo ikke en historie, du fortæller hurtigt. Det er jo ikke en historie om, hvordan var det at leve som pelsjæger. Det er ikke en, du kan lave som en headliner ude i medierne. Man kan sige, man kom først til Nordpolen. Bang! Så er det dét. Men vigtigheden af det synes jeg er meget større, og jeg ved, at han har jo inspireret en masse mennesker inklusiv mig selv. Altså, hele min karriere både som eventyrer og sidenhen som forsker kan jeg takke Helge Ingstad for. Og det er sgu... Hvis der er flere af mig derude - og det er jeg sikker på, der er - som har det på samme måde, så må man sige, at så har man kraftedeme gjort en forskel.

Bedre kunne vi ikke slutte af. Eske, tusind tak.

Selv tak.

Den Yderste Grænse er produceret af Kontoret Juhl og Brunse for Nationalmuseet og Radio LOUD med Bjørn van Overrim som sikker kaptajn bag lyden. En særlig tak til Alaska Film and Video Production Resource og Arktisk Institut. Find serien på www.vorestid.dk eller dér, hvor du normalt finder dine podcasts.